

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej

**na temat: „MODELOWANIE ROZWIĄZAŃ KONFLIKTÓW
MIĘDZYNARODOWYCH Z WYKORZYSTANIEM PROGNOZOWANIA NA
WYBRANYCH PRZYKŁADACH”**

opracowanej przez **por. mgr Klaudia WIZIMIRSKA-NAPORA**

pod naukowym kierownictwem **dr hab. prof. nadzw. UWr Magdaleny RATAJCZAK**

1. OBSZAR PROBLEMOWY ROZPRAWY

Konflikt jest zjawiskiem naturalnym nawet w zdrowych, tj. dobrze funkcjonujących, organizacjach. Pojawia się najczęściej tam, gdzie dwie lub więcej stron dąży do sprzecznych lub niezgodnych celów. Wystąpienie realnych problemów nie jest jednak konieczne do powstania konfliktu, niejednokrotnie wystarczy już samo przekonanie zaangażowanych stron o wrogim nastawieniu przeciwnika. W ostatnich kilkudziesięciu latach pogląd na konflikt i jego rozwiązanie uległ istotnej ewolucji. Wśród możliwych sposobów rozwiązania konfliktu, najbardziej znana jest Blake i Mountona /Reactions to Intergroup Competition under Win -Lose Conditions/, szkoda że Autorka nie uwzględniła tej pozycji w badaniach, wyróżniając kilka dominujących: unikanie, przystosowanie, rywalizacja, kompromis, rozwiązywanie problemu. Na szczególną uwagę zasługuje ostatnia z wymienionych strategii, polegająca na szukaniu obustronnych korzyści wspólnego rozwiązania konfliktu potraktowanego problemowo. Jej zaletą jest to, że umożliwia skoncentrowanie się na samym problemie, a nie na czynnikach towarzyszących (np. wzajemnych oskarżeniach), które nie mają nic wspólnego z istotą powstałej trudności. Każda ze stron ma osobisty udział w znalezieniu odpowiedzi i osiągnięciu takiego rozwiązania, które zostanie zaakceptowane przez wszystkich.

Konflikt międzynarodowy, który stanowi przedmiot badań Doktorantki, jest najostrzejszą formą sporu między dwoma (lub więcej) państwami (narodami). Państwa chcą dążyć do realizacji własnych interesów za pomocą środków zbrojnych, przymusu, zastraszenia. Słusznie zauważa Autorka, że konflikt (nie tylko konflikt międzynarodowy) rozwija się w charakterze cyklicznym – następuje jego początek, wybuch konfliktu, a w drugiej fazie dochodzi do eskalacji, czyli nasilenia konfliktu. Początkowo dużą rolę w konflikcie międzynarodowym odgrywają działania dyplomacji, następnie dochodzi jednak do użycia bardziej bezpośrednich środków wywierania nacisku na przeciwnika. Jeśli dojdzie

do użycia środków militarnych, konflikt międzynarodowy przyjmuje postać konfliktu zbrojnego. Trzecią fazą konfliktu jest jego deeskalacja, czyli stopniowe wygaszanie dynamiki konfliktu, która ostatecznie prowadzi do jego zakończenia. Cechy konfliktu międzynarodowego może posiadać także konflikt wewnętrzny danego państwa. Dzieje się tak w przypadku, gdy w czasie wojny wewnętrznej następuje interwencja wojsk zagranicznych, np. interwencja NATO – następuje wtedy umiędzynarodowienie konfliktu, co słusznie przedstawiła Doktorantka w pracy.

Konflikt międzynarodowy ma miejsce wówczas, gdy między dwoma lub większą liczbą podmiotów występują sprzeczności wynikające z różnicy interesów. Jak stwierdza Doktorantka konflikt międzynarodowy na ogół poprzedza narastająca sprzeczność interesów i antagonizm. W zależności od sytuacji i eskalacji napięcia przedmiot konfliktu może pojawiać się zarówno stopniowo, jak i gwałtownie. Dochodzi do niego wówczas, gdy strony podejmują działania polityczne, ekonomiczne bądź militarne w celu narzucenia swoich racji. Ważną rolę w tym procesie odgrywa zachowanie stron konfliktu, ponieważ biorąc pod uwagę to kryterium, możemy dokonać podziału na konflikty słowne, w postaci protestu, sprzeciwu, groźby oraz akcje konfliktowe, które mogą się przejawiać w postaci zerwania stosunków dyplomatycznych, demonstracji siły bądź bezpośredniego jej użycia. Najważniejsze przyczyny lokalnych konfliktów zbrojnych, co również poddaje analizie Doktorantka w pracy, to:

- Wojny domowe - spowodowane są głównie rywalizacją polityczną, zamachami stanu, przejmowaniem kontroli nad armią.
- Konflikty na tle ekologicznym, są coraz częstsze, występują one wtedy, gdy działalność gospodarcza danego państwa powoduje degradację ekologiczną w państwach z nim sąsiadujących.
- Uwarunkowania historyczne, ekonomiczne i psychologiczne sprawiają, że konflikty te o szczególnym natężeniu występują w Afryce.
- Zjawiskiem nowym jest pojawienie się konfliktów zbrojnych w Europie Środkowej i Wschodniej. Po likwidacji systemu komunistycznego w tej części kontynentu ujawniły się tłumione do tej pory antagonizmy narodowościowe i terytorialne.
- Inny charakter mają współczesne konflikty narodowowyzwoleńcze, rodzą się one głównie w następstwie wzrostu świadomości narodowej jak w Timorze Wschodnim, czy chęci odzyskania państwowości jak w przypadku Tybetu czy Palestyny. Problem niepodległościowy dotyczy też Kurdów, którzy walczą między innymi z Turcją o własne państwo.
- Zdarza się, że konflikt wewnętrzny, czyli wojna domowa, ulega umiędzynarodowieniu i „wylewa się” na zewnątrz na skutek zaangażowania państw trzecich.

Rozwiązywanie konfliktu (conflict resolving process) – **zasadnicza treść doktoratu**, to zespół przemyślanych działań polegających na rozpoznaniu rodzaju konfliktu i przyczyn jego powstania, podjęciu próby jego zażegnania nim się rozszerzy i zanim stanowiska zważnionych stron ulegną polaryzacji, a następnie na doprowadzeniu do kompromisu lub konsensusu. Skuteczne rozwiązywanie konfliktów ułatwiają następujące działania:

- wyjaśnienie oczekiwań, analizowanie potrzeb i dążeń oraz harmonizowanie obu tych nurtów dzięki wzajemnej wymianie informacji, zapewnieniu otwartości wzajemnych kontaktów i wzajemnego wspomagania, którego podstawą jest wiarygodność, zrozumienie i poparcie;
- poznawanie i kształtowanie czynników wyznaczających postawy, poszukiwanie wspólnych wartości i wspólnych celów, zachęcanie do wyrażenia opinii i wysłuchiwanie bez formułowania ocen;
- pomaganie w tworzeniu reguł współpracy i współdziałania, usuwanie barier w komunikowaniu się stron i ułatwianie konfrontacji poglądów i stanowisk, modelowanie

zachowań, delegowanie odpowiedzialności, zwiększanie udziału podwładnych w decyzjach i planowaniu;

- pomaganie w znajdowaniu korzystnych dla obu stron rozwiązań, zgłaszanie propozycji w poszukiwaniu realistycznych form współpracy i wprowadzanie dobrej atmosfery między stronami opartej na wzajemnym zaufaniu, szacunku i wolności wypowiedzi oraz sprzyjającej rozwojowi ich kreatywności i innowacyjności, opracowanie planu wspólnego działania i "uczenie" stron jak omijać przeszkody oraz jak rozwiązywać problemy w przyszłości.

Wyróżniamy pięć podstawowych metod rozwiązywania konfliktów: wyłączenie, poddanie się, zmuszenie do ustąpienia, kompromis, integracja/ współpraca których niestety Doktorantka nie rozwinęła w pracy, myślę że uzupełni to na obronie. Podstawą skutecznego rozwiązywania wszelkiego rodzaju konfliktów jest przekonanie, że są one nieuniknione. Zapobieganie konfliktom polega głównie na eliminowaniu ich przyczyn. Z badań, w tym Autorki, wynika, że umiejętność rozwiązywania konfliktów przesądza często o sukcesie lub porażce. Dlatego też warto zapobiegać konfliktom i doprowadzać zwaśnione strony do porozumienia, a najlepiej poszukiwać rozwiązań zadawalających obie strony. W likwidowaniu konfliktów można wyodrębnić pewne podstawowe czynności (etapy):

1. Rozpoznanie wstępne. Warto pamiętać, że sposób potraktowanie konfliktu na początku przesądza o jego dobrych i złych skutkach. Działanie nie przemyślane może potęgować ujemne konsekwencje i tylko utrwaląć skłóconych w uporze. Rozpoznanie wstępne obejmuje zebranie dostępnych i ogólnie znanych informacji o przejawach konfliktu, stronach w nim zaangażowanych i przedmiocie sporu. Wstępne dane pozwalają kierownictwu ustalić, czy jest potrzebna natychmiastowa interwencja. Wszelkie przedsięwzięcia prewencyjne muszą być prowadzone rzeczowo, taktownie i spokojnie w równoległym ciągłym rozpoznawaniem natury konfliktu, ukrytych przyczyn, szukaniem sposobu przeciwdziałania niedobrym tendencjom. Angażowanie się już na początku po którejkolwiek stronie bez należytego rozeznania sytuacji, bez wnikliwej oceny może tylko spowodować dalsze komplikacje, lepiej wstrzymać się z pochopną interwencją, nie zawsze taka interwencja jest w ogóle potrzebna. Czasem uregulowanie spraw powinno się pozostawić samym zainteresowanym. Może być tak - choć rzadko się to zdarza - że zwaśnione strony po uporządkowaniu spornych kwestii dochodzą do porozumienia, a konflikt oczyszcza atmosferę i kończy się we własnym gronie bez interwencji czynników oficjalnych. Oczywiście, że nie wolno sprawy odwlekać i spóźniać się doprowadzając do sytuacji ostatecznej. Przeczekać to też sztuka, co nie oznacza wcale że spór zostanie zignorowany, trwać może w sposób kontrolowany do momentu, gdy strony nim zmęczone szukają same wyjścia, idą na wzajemne ustępstwa.

2. Ocena sytuacji (analiza konfliktu) obejmuje ustalenia o zasięgu istniejących sprzeczności, rzeczywistych przyczyn (przedmiotu) konfliktu (kto? o co?), aspekty służbowe i etyczne, czy chodzi o jednostkowe sprawy, czy o zagadnienia ogólne, personalne lub merytoryczne? (strona rzeczowa i osobowa), motywów działań i decyzji stron (natury konfliktu) z punktu widzenia interesów służbowych (na ile są to różnice społecznie użyteczne, twórcze), dokładnych faktów, jakie miały miejsce (stanu faktycznego) stopnia zgodności owych faktów z poglądami i postawami stron.

3. Dokonanie diagnozy polega na określeniu relacji przedmiotu konfliktu do wymagań dobra służby i podstawowych jej celów, wzajemnej orientacji stron, form wzajemnego nastawienia. Diagnoza polega na określeniu tych racji stron, które są najbliższe wymaganiom służbowym, wymagań stawianym stronie przeciwnej w zaspokojeniu własnych dążeń, wzajemnych pretensji, gotowości do współpracy ze stroną przeciwną. Diagnoza powinna ponadto pomóc określić stan psychiczny stron konfliktu oraz stopień wzajemnego zrozumienia i gotowości do współpracy. Dobra diagnoza i odpowiedni sposób rozstrzygnięcia konfliktu zależą moim

zdaniem głównie od dwóch czynników, na które radzę zwrócić uwagę, a mianowicie od wzajemnego nastawienia stron.

4. Określenie sposobu reakcji.

5. Zakończenie czyli rozwiązanie konfliktu.

Rozwiązywanie konfliktów, co dostrzega również Doktorantka, jest przedmiotem zainteresowań wielu dyscyplin naukowych: socjologii, psychologii, prawa, politologii, teorii organizacji. Zapobieganie konfliktom polega między innymi na eliminowaniu zjawisk, które stanowią bezpośrednie przyczyny ich powstawania. Współcześnie wiele uwagi poświęca się analizom konfliktów zbrojnych pod kątem ich źródeł oraz skutków politycznych, społecznych i ekonomicznych. Naukowy wymiar tych analiz, co znalazło odzwierciedlenie w recenzowanym doktoracie, znalazł swój wyraz w tym, że stały się one przedmiotem teoretycznych rozważań w ramach dziedziny wiedzy nazwanej polemologią. Należy więc przyjąć, że polemologia jest dziedziną wiedzy, która swym obszarem zainteresowania obejmuje konglomerat zagadnień charakterystycznych dla wojny i dla konfliktu – przedmiot badań Doktorantki.

Reasumując, niniejsza dysertacja stanowi naukową próbę wypracowania modelu rozwiązywania konfliktu międzynarodowego z wykorzystaniem narzędzi matematycznych, uwzględniając analizę teoretycznej wiedzy o konfliktach. Uważam, że podjęcie przedstawionej problematyki, jako elementu badawczego, jest w pełni uzasadnione ze względów poznawczych jak i wielu zastosowań praktycznych, między innymi z funkcjonowaniem modelowym rozwiązań. Przedmiot badań ma charakter interdyscyplinarny, a problematyka mieści się w zainteresowaniach nauk o społecznych oraz zasługuje aby być tematem rozprawy doktorskiej.

2. OCENA METODOLOGICZNA DYSERTACJI

Autorka dysertacji Pani mgr Klaudia WIZIMIRSKA-NAPORA podjęła się przedstawienia całokształtu problematyki dotyczącej konfliktów międzynarodowych, a szczególnie ich rozwiązywania, co stanowi jeden z determinantów bezpieczeństwa współczesnego świata i przedstawiłem w powyżej. Tym samym opracowany materiał stanowi w pewnym sensie uzupełnienie w dotychczasowej literaturze naukowej, opracowania modelowo przedstawiającego sytuację konfliktową i sposoby jej rozwiązywania. Założenia metodologiczne badań zawarła Autorka, między innymi we wstępie i piątym rozdziale rozprawy w którym przedstawiła w kolejności: sytuację problemową i przedmiot badań, problem badawczy, hipotezę, metodykę badań oraz scharakteryzował przebieg procesu badawczego. Po nakreśleniu sytuacji problemowej oraz specyfiki obszaru badań, które przedstawiono we wstępie rozprawy, Doktorantka przyjęła, że przedmiotem badań, na bazie analizy literatury i własnych doświadczeń, będzie problematyka szeroko rozumianego pojęcia konflikt międzynarodowy i metody jego rozwiązywania.

Na podstawie powyższego sprecyzowała **cel rozprawy**, którym było podjęcie próby wypracowania modelu, który poprzez wykrycie dominujących przyczyn konfliktów międzynarodowych we współczesnym ich stadium, umożliwi wyciągnięcie wniosków w zakresie poszukiwania rozwiązań oraz na podstawie analizy wybranych przypadków, nakreślenie procedury modelowania i przetestowanie jej na bazie otrzymanych danych testowych. Celem było także zbadanie relacji między podmiotami stosunków międzynarodowych przez pryzmat wybranych teorii, które w szerszym świetle pomogą zrozumieć istotę konfliktów międzynarodowych. Ponadto, dzięki zastosowaniu prognozowania posłużą do znalezienia kierunku, w którym należy zmierzać w rozważaniach nad poszukiwaniem rozwiązań współczesnych konfliktów międzynarodowych. Ponadto, celem było skierowanie uwagi współczesnych badaczy nauk społecznych na potencjał jaki tkwi

w narzędziach matematycznych, które ukryte w pojęciach takich jak: prognozowanie, symulacja, modelowanie czy teoria gier, stanowią doskonale pole badań, jednocześnie będąc ogromnym wyzwaniem.

Na bazie przedstawionych celów, Autorka przedstawiła **problem badawczy**, który sformułowano w formie kilku pytań: *Czy możliwe jest skonstruowanie modelu, służącego do rozwiązywania skategoryzowanej grupy konfliktów? Jakie trudności i ograniczenia są nieodłącznym elementem stosowania modeli kwantytatywnych w badaniach społecznych? Jak można wykorzystać otoczenie konfliktów w aspekcie poszukiwania ich rozwiązania? Jaką rolę pełni polityka zagraniczna oraz organizacje międzynarodowe w kształtowaniu bezpieczeństwa międzynarodowego?*

Dlatego wyniki analiz, obejmujących przede wszystkim dotychczasowe praktyczne doświadczenia związane z pracą w SZ RP oraz analizę literatury przedmiotu badań i główny problem badawczy, pozwoliły Autorce rozprawy na sformułowane następującej **hipotezy badawczej**, którą stanowi stwierdzenie, iż *prognozowanie jest przydatnym instrumentem służącym do modelowania rozwiązań konfliktów międzynarodowych*.

Reasumując przyjęte cele, problemy i hipotezy są właściwe, **pewnym niedociągnięciem w procedurze metodologicznej jest pewien brak kompatybilności między nimi**.

Osiągnięcie sformułowanych celów oraz rozwiązanie zdefiniowanego problemu badawczego na drodze weryfikacji hipotez roboczych wymagało odwołania się Autorki do naukowych metod, technik i narzędzi badawczych. Interdyscyplinarny charakter rozwiązywanego problemu badawczego spowodował, że w procesie badawczym zostały zastosowane metody teoretyczne oraz empiryczne. Jednak prowadząc badania Autorka opisała metody badawcze, jednak nie do końca wykazała jakie faktycznie zastosowano metody, techniki i narzędzi badawcze w praktyce.

Literatura fachowa, wykorzystana w dysertacji, jest bardzo bogata i to zarówno w grupie publikacji dotyczących podstaw polityczno-ekonomiczno-militarnych problemu, jak i obejmujących typowe zagadnienia militarne (dokumenty źródłowe). Taki układ bibliografii świadczy o tym, że praca nie posiada charakteru odtwórczego, a Doktorantka dokonała interpretacji i implementacji obowiązujących aktów normatywnych. Podkreślić należy, że Autorka sięgnęła po opracowania krajowe i zagraniczne odnoszące się do badanego przedmiotu, co świadczy o odpowiednio pogłębionej teoretycznie znajomości zagadnienia naukowego. Konstatując, pomimo stwierdzonych niedociągnięć, można stwierdzić, iż Doktorantka w sposób właściwy opisała proces badawczy i stosowane metody, niezbędne do osiągnięcia przedstawionego wyniku, a to pozwala na wyrażenie opinii, że opanowała metodologię badań naukowych. Zawarte w dysertacji rysunki, wykresy, tabele oraz załączniki wzmacniają jej wyrazistość naukową.

3. KOMPOZYCJA I TREŚĆ MERYTORYCZNA ROZPRAWY

Strukturę pracy tworzy pięć rozdziałów, które poprzedza wstęp a zamyka zakończenie, bibliografia, spis tabel i rysunków i liczy 354 stron. Wstęp i zakończenie pracy stanowią swego rodzaju klamrę, z której wynika dlaczego poszczególne części pracy następują po sobie, jaki jest ich wzajemny związek, jakie wnioski z części pierwszej są istotne dla wyводу w części empirycznej.

Wstęp zawiera wyjaśnienie wyboru tematu, precyzyjnie sformułowany i wskazany cel rozprawy. Przedstawiona została przyjęta przez Autorkę perspektywa teoretyczna, sformułowano hipotezy i pytania badawcze oraz przedstawiono metodologię pracy. Autorka rozwija zagadnienia metodologiczne, uzasadnia wybór metod oraz sposób ich zastosowania. Przedstawia chronologiczne ramy pracy oraz stan badań w tym obszarze.

Praca nieformalnie dzieli się na dwie części. Rozważania zawarte w trzech pierwszych rozdziałach stanowią podłoże teoretyczne i wprowadzenie merytoryczne dla analiz empirycznych przeprowadzanych w drugiej części, na którą składają się dwa ostatnie rozdziały. Część pierwsza stanowi osadzenie kontekstowe części empirycznej, ale ukazuje zarazem znajomość literatury przedmiotu. W syntetyczny sposób nakreślono definicje i kategorie oraz zwrócono uwagę na złożoność materii badawczej. Co stanowi rozdziały czwarty i piąty, w których poprzez opis i analizę porównawczą wybranych konfliktów Autorka otrzymała dane wyjściowe do wypracowania i testowania własnego modelu rozwiązywania konfliktów międzynarodowych.

W **pierwszym rozdziale** przedstawiono informacje o charakterze wprowadzającym na temat konfliktów. Zaprezentowano aparat pojęciowo-definicyjny odnoszący się do wojny i konfliktu zbrojnego, przedstawiono analizę właściwości anarchii w konfrontacji z równowagą sił pomiędzy państwami zwracając uwagę na najistotniejsze elementy tj. struktura teorii bezpieczeństwa, współzależność, integracja, struktury i strategie. Za wartościowe należy uznać dostrzeżenie przez Autorkę wielopoziomowej struktury zjawiska jakim są konflikty międzynarodowe. Autorka podkreśla wielowymiarowość konfliktów międzynarodowych w perspektywie wybranych teorii co czyni ten zabieg cenną wartością dodaną pracy. Autorka z jednej strony podkreśla wagę i istotę realizmu jako podejścia wiodącego w nauce o stosunkach międzynarodowych, jednak dodaje, iż „...aby ocena była wszechstronna, istnieje potrzeba jej uzupełnienia”. Kontynuując, Doktorantka uzupełnia podejście realistyczne koncepcją konfliktu społecznego oraz teorią wglądu. Podkreśla, iż konflikt jako jedna ze składowych relacji międzyludzkich wpisuje się również w konflikty na arenie międzynarodowej – konflikty polityczne, które inicjowane są przez ludzi sprawujących rządy. Przedstawiona, choć dość skromnie, teoria wglądu ukierunkowuje uwagę czytelnika już w tym momencie na elementy badań ekonometrycznych oraz tzw. efekt pewności (ryzyka). Istotą wartością jest więc zwrócenie uwagi przez Autorkę na fakt, iż teoria ta pozwala uchwycić aspekty badań ilościowych odwołujących się do preferencji zysków lub strat i radykalizacji procesu podejmowania decyzji w obliczu ryzyka i niepewności. W dalszej części rozdziału zwrócono uwagę na istotę międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych opisując jego źródła i normy. Opis uzupełniono o liczne klasyfikacje i uwarunkowania konfliktów oraz ich dynamikę i stadia rozwojowe. W perspektywie głównego celu rozprawy można sądzić, iż deskrypcje te są zbyt szczegółowe i można uznać to za pewien mankament. Uzasadnione i wartościowe jest natomiast odwołanie do wojenno-politycznej myśli amerykańskiej – teorii Rubikonu, która wprowadza do problematyki podejmowania decyzji w warunkach występowania określonych ograniczeń, a także zwraca uwagę na dyskusję o racjonalności graczy w polityce międzynarodowej. Autorka w tym miejscu płynnie przechodzi do wprowadzenia czytelnika w kolejny aspekt problemu badawczego, który oparty jest na procesie decyzyjnym. Rozdział kończy syntetyczna analiza obecnej sytuacji i stanu bezpieczeństwa ze zwróceniem uwagi na perspektywy zagrożeń m.in.: działania hybrydowe, fundamentalizm, globalizacja, nuklearyzacja.

W **kolejnym rozdziale** znajdujemy interesującą analizę polityki zagranicznej. Omówione zostały kwestie węzłowe związane z istotą, celami i funkcjami polityki zagranicznej państwa. Autorka kontynuując główny cel rozprawy uwzględniła determinanty zachowań i reakcji państw jako podmiotów stosunków międzynarodowych wymieniając m.in. środowisko geograficzne państwa, potencjał ludnościowy i gospodarczy, system społeczno-polityczny, służbę zagraniczną i dyplomację oraz pozycję państwa w systemie stosunków i ról międzynarodowych, a także strukturę i zasięg umownych powiązań międzynarodowych. Atutem jest prowadzenie rozważań osadzonych w teorii i koncepcjach przyjętych na początku rozprawy. Autorka następnie przytacza kolejne klasyfikacje i typologie celów polityki zagranicznej oraz ich właściwości. Tak precyzyjny i szeroki opis jest w tym miejscu pewnym

nadużyciem, gdyż poza tym, iż wprowadza czytelnika w arkana teorii polityki zagranicznej wykracza poza temat i główny cel pracy. W dalszej części rozdziału odnajdujemy deskrypcję narzędzi i metod realizacji polityki zagranicznej, które w kolejnych rozważaniach będą stanowiły ramy teoretyczne do praktycznego wykorzystania w opracowaniu modelu, stąd ich opis nie budzi zastrzeżeń. Na szczególną uwagę i uznanie zasługują rozważania w obszarze mechanizmu decyzyjnego w polityce zagranicznej. Podkreślenie wagi decyzji politycznych oraz samego procesu podejmowania decyzji jest zabiegiem intencjonalnym Autorki, która w ten sposób kontynuuje wprowadzenie czytelnika w procedurę tworzenia własnego modelu rozwiązywania konfliktów. Prezentując kolejne modele podejmowania decyzji Autorka nie tylko wykazuje się dobrą orientacją w zakresie znajomości literatury przedmiotu, ale dokonuje analizy i krytyki, na podstawie której definiuje wstępne wymogi i ograniczenia dla opracowania własnego modelu. Jak sama pisze „powyższe klasyfikacje będą stanowić doskonałą podstawę teoretyczną dla konstruowania modelu w drugiej części niniejszej pracy. Posłużą wyodrębnieniu kolejnych faz i etapów procedury modelowania”. Autorka zwraca również uwagę na kluczową rolę ośrodka decyzyjnego, podkreślając, iż decyzje nie są tworem jednego człowieka, co ma swoje odzwierciedlenie we wnioskach końcowych rozprawy. Ostatni podrozdział traktuje o dyplomacji w kategoriach narzędzia w zapewnieniu bezpieczeństwa i rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych. Wychodząc od definicji bezpieczeństwa i dyplomacji, Doktorantka zwraca uwagę na mylne utożsamianie dyplomacji i polityki zagranicznej dokonując istotnego rozróżnienia. Przedstawia także istotę funkcjonowania *soft power* oraz *smart power*. Wartością dodaną jest wywiad z głównym analitykiem Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych, którego spostrzeżenia pozwalają lepiej zrozumieć istotę wymienionych elementów oraz stosunkowo nowych tj. dyplomacja wojskowa i dyplomacja obronna. Pewne zastrzeżenie budzi obszerność przytaczanych opinii i komentarzy, które powinny być poddane większej selekcji. Autorka kompetentnie i precyzyjnie analizuje kolejne kwestie odnosząc się ponownie do paradygmatu realistycznego i opisanych koncepcji, co świadczy o konsekwencji i staranności w prowadzonych badaniach.

Wśród czynników wpływających na dynamikę procesów rozwoju konfliktów międzynarodowych Autorka nie pominęła oddziaływania organizacji międzynarodowych, szkoda że nie wszystkich, które rzeczywiście wpływają na sytuację konfliktogenną, co stanowi dopełnienie analizy środowiska tak złożonego zjawiska jakim są konflikty. Proszę uzupełnić w autoreferacie jakie to organizacje.

Rozdział trzeci odnosi się do zwięzłego, ale i cennego materiału na temat organizacji międzynarodowych. Autorka dokonała selekcji i syntetycznej analizy obszernej literatury przedmiotu na ten temat. Niemniej jednak, można wysunąć uwagę co do zastosowania zaledwie kilku publikacji i przekazów źródłowych zawężających pole widzenia. Mimo tego, interesujące są rozważania na temat ewolucji organizacji międzynarodowych oraz roli jaką odgrywają w kształtowaniu bezpieczeństwa międzynarodowego. Ciekawe są spostrzeżenia, w których Autorka zauważa, że miejsce organizacji może być zagrożone z uwagi na pojawiające się dynamicznie zmiany na arenie międzynarodowej. Doktorantka stwierdza, że żadna z analizowanych instytucji nie przechodzi aktualnie przemiany w kierunku instytucji prawdziwie przyczyniającej się do rozwiązywania konfliktów międzynarodowych, nawet jeśli rozszerzając interpretuje się obecnie ich zakres działania. Autorka tym samym daje jednoznacznie sygnał inicjujący potrzebę modernizacji organizacji i stosowanych przez nie narzędzi.

Trzy pierwsze rozdziały stanowią rzeczowy opis. Rozważania te być może nie wnoszą zbyt wiele do wiedzy na te tematy, gdyż poruszane w nich kwestie są dobrze opisane w literaturze przedmiotu, tym niemniej te wywody są niezbędne, z punktu widzenia całej dysertacji, do ukazania tła i skonstruowania ram dla drugiej – empirycznej części badań.

Ustalenia pierwszej części ponadto porządkują zakres naszej wiedzy na temat konfliktów międzynarodowych, polityki zagranicznej i organizacji międzynarodowych, ale także pozwalają nam lepiej zrozumieć specyfikę tych procesów w świetle ich wykorzystania do analizy w kolejnej części rozprawy. Rozdziały teoretyczne pozwoliły wywołać wiele interesujących danych użytecznych w empirycznej części badań.

Czwarty rozdział przynosi ważną analizę kasusów, case study, a zarazem otwiera empiryczną część pracy. Kontekstem analitycznym przedstawionych rozważań są teorie, koncepcje, procesy decyzyjne przedstawione w poprzedniej części. Autorka opisuje i analizuje trzy konflikty: indyjsko-pakistański o Kaszmir, amerykańsko-iracki (ze szczególnym uwzględnieniem II wojny w Zatoce Perskiej 2003 r.) oraz rosyjsko-gruziński z wojną w Gruzji z 2008 r. Wyraźnie podkreślono ku czemu służą wybrane przykłady, brak jest jednak konkretnego wskazania powodu wyboru akurat tych trzech konfliktów. Niemniej jednak rozdział ten przynosi bardzo wartościowy opis przypadków, które stanowią dla Autorki wyjściową bazę danych do testowania wypracowanego modelu. Ponadto, opisane wcześniej koncepcje nie zostały porzucone. Znajdujemy systematyczną analizę, z której czytelnik dowiaduje się, w jaki sposób poszczególne koncepcje znajdują odzwierciedlenie w kolejnych opisach. Ponadto, wykorzystanie notatek z Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz przeprowadzone wywiady eksperckie świadczą o bogactwie metod i technik stosowanych przez Autorkę. Na uznanie zasługuje próba dotarcia do materiałów pierwotnych, ale i umiejętność poddana ich krytyce chociażby, jak wskazuje Autorka, ze względu na okres historyczny ich powstania (PRL) i związany z tym wymiar propagandowy. Pewne zastrzeżenia budzą niektóre przypisy, które niepotrzebnie rozszerzają wątki poruszane w części głównej pracy, jednocześnie odciągając uwagę od jej celu głównego. Podkreślić należy, że w przypadku opisu wybranych konfliktów również mamy do czynienia z krytycznym odwołaniem się do literatury przedmiotu, m.in. w przypadku wskazywania na publikację autora gruzińskiego w odniesieniu do subiektywnych ocen na temat wojny w Gruzji. Niewątpliwą wartością tego rozdziału jest analiza porównawcza przeprowadzona z dużą starannością. Autorka poprzez wprowadzenie metodologiczne przedstawiła liczne klasyfikacje i propozycje prowadzenia analizy porównawczej dostępne w literaturze. Zwróciła tym samym uwagę na wielość i różnorodność podejść do komparatystyki, z którymi musimy się mierzyć. Dokonała ich analizy i systematyzacji, a następnie na podstawie wyłonionych części wspólnych zaproponowała własną procedurę opartą na procesie dowodzenia wykorzystywanym w wojsku polskim i NATO. Skrupulatnie opisała fazy, etapy i czynności schematu przedstawionego na str. 233, a następnie zrealizowała tę procedurę krok po kroku. W wyniku takiego procesu nastąpiło uszczegółowienie procesu analizy porównawczej (str. 238). Kolejną czynnością było opracowanie tabeli kryteriów, które, co warto podkreślić, zostały opracowane na podstawie rozważań teoretycznych pierwszej części w zakresie omówionych determinantów zachowań podmiotów stosunków międzynarodowych. W sposób prosty i przystępny doktorantka argumentuje przyjęcie wybranych metod. Efektem takiego działania jest tabela porównawcza wybranych konfliktów, która jest zwięźczeniem rozważań teoretycznych trzech pierwszych rozdziałów oraz przyjętego procesu analizy. Dodatkową wartością jest opatrzenie wyników przedstawionych w tabeli komentarzem i wnioskami. Na tej podstawie zaprezentowano części wspólne badanych konfliktów. W tym rozdziale odnajdujemy również odwołanie do jednego z kluczowych problemów badawczych pracy. Autorka na podstawie przeprowadzonych badań zakłada, że „aby model w przyszłości miał cechy użyteczności musi opierać się na konkretnych wnioskach jednostkowych przypadków.” A przyjęcie wniosku w następującej postaci: „Wykorzystanie modelu służyć więc będzie konkretnemu, wybranemu przypadkowi, a nie jak zakładano – skategoryzowanej grupie konfliktów” w perspektywie wcześniejszych rozważań teoretycznych wydaje się słuszne. Rozdział ten kończy się sformułowaniem

wniosków, które, jak podkreśla doktorantka, w kolejnej części przybiorą formę zmiennych - danych testowych dostosowanych do opracowanego modelu.

Rozdział piąty jest zwieńczeniem całej rozprawy. Stanowi on istotną wartość ze względu na wielopłaszczyznową analizę. Autorka prezentuje w tym rozdziale swoje ustalenia z badań empirycznych, co stanowi o największej wartości dodanej pracy. Doktorantka przybliża czytelnikowi istotę i zasady wykorzystania takich metod i narzędzi analizy w stosunkach międzynarodowych jak prognozowanie i modelowanie. Wskazuje, że są to instrumenty dość nowe i jak dotąd jeszcze rzadko stosowane w naukach społecznych. Ponadto, jak twierdzi Autorka, są wyzwaniem badawczym. Trudno nie zgodzić się z tym założeniem choćby ze względu na metodologię stosowania tych narzędzi. W rozdziale piątym Autorka wskazuje na etapy rozwoju metod, narzędzi oraz podejmowane próby wypracowania modeli w badaniu stosunków międzynarodowych. Tym samym systematyzuje naszą wiedzę na ten temat. Przytacza wybrane modele, opisując krótko ich istotę. Pewnym niedociągnięciem jest brak precyzyjnego wskazania w ich opisie możliwości wykorzystania określonych elementów w analizowanym obszarze. Dopiero przy okazji prezentacji własnego modelu Autorka wskazuje pewne elementy z przytaczanych modeli, które są istotne dla modelowania rozwiązań konfliktów, a które powinny być rozwijane m.in. miękka siła, wpływ organizacji międzynarodowych. Cennym wkładem Autorki jest opracowanie własnego modelu jako metody innowacyjnej. W omawianym przypadku ramy modelu stanowią modele podejmowania decyzji w polityce zagranicznej, podstawę zaś stanowi zaadaptowana i jednocześnie przeskalowana metoda AHP, która wcześniej została scharakteryzowana. Dodatkowym cennym elementem jest zastosowanie logicznej teorii języka. Z połączenia tych dwóch koncepcji powstał autorski model rozwiązywania konfliktów. Warto zwrócić uwagę na praktyczny wymiar wyników badań przeprowadzonych przez Autorkę. Ustalenia dysertacji mogą potencjalnie korzystnie wpłynąć na praktykę podejmowania czy też wspierania decyzji politycznych. Na podstawie przeprowadzonych badań należy przyznać, że jest to zgodne z formułowaniem nowych kierunków naukowej eksploracji. Autorka zdaje sobie sprawę z relatywnie małej obiektywności zastosowanej metody i podkreśla jej słabe strony. Kładzie też nacisk na element podejmowania decyzji, który nierozzerwalnie łączy się z człowiekiem, który niejako skazany jest na pewną subiektywność ocen. Z uwagi na ten fakt, powinno się dążyć do minimalizacji tej subiektywności poprzez systematyczną dyskusję i poszukiwanie nowych rozwiązań. Na uznanie zasługuje swoboda łączenia różnych metod i technik, a także koncepcji w omawianym modelu. Uzasadnione i wartościowe jest połączenie w spójną analityczną całość różnorodnej wiedzy. Cennym uzupełnieniem analizy przeprowadzonej w tym rozdziale są komentarze i objaśnienia Autorki w zakresie budowania modelu, wykorzystania wzorów matematycznych, sposobu nadawania cech wartości liczbowych. Te ostatnie jednak budzą wątpliwości i kontrowersje ze względu na subiektywny wyraz określania wag dla poszczególnych zmiennych. Mimo to należy przyznać, że śmiałość i gotowość do podjęcia ryzyka jest immanentnym czynnikiem determinującym zmiany i jednocześnie stanowi okoliczność kształtującą oryginalność dysertacji.

W **zakończeniu** Autorka dokonuje syntezy rozważań podejmowanych w poprzednich częściach rozprawy. Nie tylko podsumowuje, ale odwołuje się kolejno do celu, hipotezy i pytań badawczych odpowiadając i prezentując swoje wyniki. Konkluduje, że modelowanie z wykorzystaniem prognozowania może stanowić alternatywę dla podejmowania decyzji. Tym samym, podejście takie może być koncepcją, która stanowi zabezpieczenie stosowania metod kwantytatywnych. W Zakończeniu podjęto próbę wyjaśnienia podstawowych problemów metodologicznych prowadzonych działań, wyraźnie podkreślając i wyliczając słabe strony i ograniczenia. Należy podkreślić w tym miejscu umiejętność dostrzeżenia i określenia problemów i wyzwań związanych z prowadzeniem tego typu badań. Trafne jest spostrzeżenie, że wypracowane standardy w istocie mają charakter bardziej miękkich

wskazówek niż wiążących norm. Bowiem reguły nie muszą mieć charakteru uniwersalnego, mogą nie być w jednakowym stopniu przestrzegane i wykorzystywane. Fakt ten Autorka podkreśla wielokrotnie m.in. pisząc o falsyfikacji jednego z pytań badawczych dotyczącego rozwiązywania skategoryzowanej grupy konfliktów.

Należy podkreślić, że Autorka poprzez pracę zawodową jest szczególnie predestynowana do podjęcia tego typu tematu. Swoim doświadczeniem w wykorzystywaniu metod kwantytatywnych wzbogaca katalog metod i narzędzi możliwych do zastosowania w naukach społecznych, ponadto wykazała się zdolnością do krytycznego myślenia wskazując ich słabe strony i ograniczenia. Jest to wartość dodana w sensie poznawczym nauk o polityce oraz w sensie użyteczności dla praktyki polityki zagranicznej. Praca jest ciekawa, logiczna i wewnętrznie spójna. Koncepcja pracy została jasno przedstawiona, a struktura rozprawy jest podporządkowana zadaniom badawczym. Jej kolejne części mają charakter wynikający z celu i charakteru pracy oraz jej wcześniejszych elementów. Od prezentacji podstaw teoretycznych, przez omówienie metodologiczne, po ukazanie i omówienie wyników i wniosków z badań. Ponadto, będąc rozprawą politologiczną, praca ma charakter interdyscyplinarny. Porusza zagadnienia nie tylko z zakresu stosunków międzynarodowych, lecz również z obszaru międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych, ekonometrii itp. Niebywałą zaletą rozprawy jest próba podjęcia badania słabo rozpoznanego i nadal rozwijającego się w polskiej nauce problemu badawczego opartego na zastosowaniu narzędzi ilościowych. Nawet jeśli uznamy taki zamiar za nazbyt daleko idący, to trzeba docenić staranie o wypracowanie nowego narzędzia. Stosunkowo szczegółowo przedstawiono zarówno same ramy, jak i normy zastosowania wypracowanego modelu, włącznie ze sprzecznościami, które się z tym wiążą. Takie ujęcie jest interesujące i cenne.

4. ORIGINALNE OSIĄGNIĘCIA

Dysertacja na temat: „**MODELOWANIE ROZWIĄZAŃ KONFLIKTÓW MIĘDZYNARODOWYCH Z WYKORZYSTANIEM PROGNOZOWANIA NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH**” w mojej opinii przyczynia się do wzbogacenia dotychczasowego dorobku naukowego w zakresie naukowej refleksji nad konfliktami i ich rozwiązywaniem. Świadczą o tym takie cechy dodatnie, jak:

1. Całościowa, w ujęciu interdyscyplinarnym, charakterystyka współczesnego pojmowania konfliktów i sposobów ich rozwiązywania.
2. Opracowanie rozwiązań, pozwalających na wykorzystanie narzędzi matematycznych do wypracowywania modeli rozwiązań
3. Cennym uzupełnieniem analiz są komentarze i objaśnienia Autorki w zakresie budowania modelu, wykorzystania wzorów matematycznych, sposobu nadawania cech wartości liczbowych.

WNIOSKI

Doktorantka poprawnie i ciekawie zaprezentowała obecny stan wiedzy o konfliktach i ich rozwiązywaniu. Należy podkreślić, iż w całej pracy widoczna jest wiedza i doświadczenie Doktorantki, wynikające z faktu pracy w instytucji która bierze udział w działaniach zapobiegawczych konfliktom i ich rozwiązywaniu. Dzięki temu rozważania, badania i formowane w dysertacji wnioski, są na wysokim poziomie merytorycznym. Co w całej treści rozprawy świadczy o dobrym przygotowaniu Doktorantki do samodzielnego prowadzenia badań naukowych, a także o jego erudycji i sumienności badawczej.

Podczas obrony rozprawy proszę Doktorantkę o udzielenie odpowiedzi w referacie na niejasności wskazane w charakterystyce rozdziałów, a ponadto na następujące pytania:

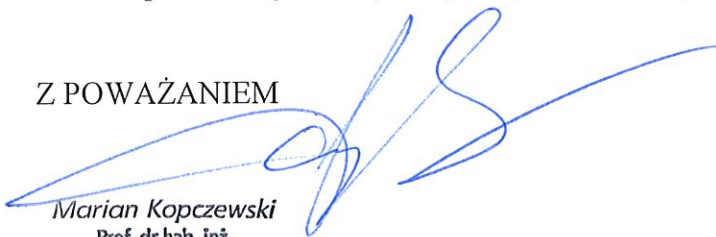
1. Proszę o wyjaśnienie jakie metody, techniki i narzędzia badawcze zastosowała Doktorantka, rozwiązując poszczególne problemy?
2. Scharakteryzować wykorzystane modele podejmowania decyzji w polityce zagranicznej w tworzeniu ram modelu rozwiązywania konfliktów.
3. Scharakteryzować, ogólnie, pięć podstawowych metod rozwiązywania konfliktów.

KONKLUZJA

Reasumując, przytoczone uwagi krytyczne nie podważają mojej ogólnie pozytywnej oceny pracy doktorskiej. Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji dysertacja wnosi wkład do nauk społecznych i stanowi ona samodzielny dorobek naukowy Doktorantki, która wykazała się dobrą znajomością instrumentarium badawczego, a także umiejętnością samodzielnego planowania i prowadzenia badań.

Biorąc pod uwagę metodologiczny i merytoryczny poziom przedstawionych w rozprawie rozwiązań, a także ich oryginalność i użyteczność stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymagania określone w art. 11 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. z 2016 r. poz. 882, 1311, z 2017 r. poz. 859) i rekomenduję o przyjęcie jej do dalszego postępowania kwalifikacyjnego i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Klaudia WIZIMIRSKA-NAPORA do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Z POWAŻANIEM



Marian Kopczewski
Prof. dr hab. inż.